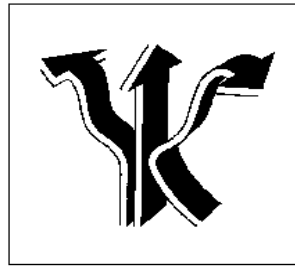

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД
МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ
«Сучасні освітні технології»
(для магістрів)**

Київ 2019

Підготовлено професором кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом І.М. Найдьоновим

Затверджено на засіданні кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом (протокол № 1 від 9 січня 2019 р.)

Найдьонов І.М. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Сучасні освітні технології» (для магістрів). – К.: МАУП, 2019. – 18 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст практичних занять з дисципліни «Сучасні освітні технології» тематику контрольних робіт (рефератів), питання для самоконтролю, список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підготовка кваліфікованого фахівця у системі вищої освіти постійно вдосконалюється і трансформується під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників. Значна роль у цьому процесі належить самостійній роботі студентів. Вона, у відповідності до нових державних освітніх стандартів має становити не менш 50 % часу, передбаченого для виконання основної освітньої програми. Базуючись на класичних та інноваційних підходах до навчально-пізнавальної діяльності студентів, технологія самостійної роботи з дисципліни «Сучасні освітні технології» інтенсифікується, здійснюється процес її оптимізації з урахуванням економічних і соціальних змін в Україні, вимог Державних законодавчих та нормативних документів, які передбачають спрямованість вищої освіти України на європейську інтеграцію. Враховуючи названі чинники при розробці методичних матеріалів щодо забезпечення самостійної роботи студентів ми переконались що: 1) в сучасних умовах організація самостійної роботи студентів над проблемами розвитку системи освіти як у цілому, так окремих її структурних напрямків, методики навчання і виховання в освітніх навчальних закладах дозволяє не тільки поглибити та інтенсифікувати процес пізнання студентами педагогічних явищ навколишньої дійсності, а й гуманно спрямувати його за змістом, технологічними компонентами та структурними елементами; 2) самостійна робота студентів не тільки вдосконалюється, але вона й змінюється за структурно - організаційною технологією, у відповідності з інноваційними тенденціями в системі вищої освіти України та Програмою дій щодо реалізації положень Болонської декларації. 3) методика викладання навчальної дисципліни передбачає не тільки визначення проблем організаційної технології самостійної роботи студентів, але і технологічні аспекти формування у студентів як загальних так і спеціально-фахових педагогічних умінь, навичок, і у цілому її оптимізацію та інтенсифікацію.

Самостійна робота студента повинна:

- бути виконаною особисто студентом або групою студентів, де кожен її член самостійно виконує свою частку колективної роботи;
- являти собою закінчену розробку (чи її етап), де розкриваються й аналізуються актуальні проблеми з певної теми або її окремих аспектів;
- демонструвати достатню компетентність студента (студентів) у розкритті питань, що досліджуються;
- мати навчальну, наукову та (або) практичну спрямованість і значимість, містити певні елементи новизни (при виконанні науково-дослідної роботи).

Письмова СРС оформляється відповідно до вимог, розроблених кафедрою, та інших нормативних документів, що стосуються виконання та оформлення наукових, навчально-методичних та інших робіт. Відповідальність за якість самостійної роботи безпосередньо несе студент.

Враховуючи назване та інше, що визначено в «**Положенні про самостійну роботу студентів МАУП**» нами концептуально розкриті основні суттєві та змістові напрями процесу самопізнання, самооцінки, самовдосконалення студентами дидактичних умінь та навичок вивчення дисципліни «Сучасні освітні технології».

МЕТА, ЗАВДАННЯ І ЗМІСТОВІ МОДУЛІ ДИСЦИПЛІНИ.

Мета дисципліни — здобуття студентами необхідних теоретичних засад, методичних підходів і набуття практичних навичок щодо освітніх технологій, принципів і методів управління їх впровадженням у вищих навчальних закладах, у процесі, підготовки і розповсюдження необхідної інформації та документів для спеціалістів.

Завдання дисципліни:

- розкриття сутності освітянських критеріїв управління формуванням та впровадженням навчальних технологій в освітній організації;
- формування теоретичних знань та практичних навичок і вмінь щодо процесу управління розповсюдженням передового досвіду у ВНЗ;

- організація вивчення інноваційних технологій як цілісного управлінського педагогічного процесу;
- вивчення механізмів планування та розвитку інновацій у навчально-виховному процесі навчального закладу;
- ознайомлення із шляхами раціоналізації педагогічних процесів та впровадження оптимальних прийомів і методів навчально-виховних форм;
- розвиток практичних знань і вмінь щодо праці з методичною документацією в процесі управління;
- збір та узагальнення інформації щодо оцінювання тривалості та якості інноваційних технологій в освіті і навчанні.

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ

Змістовий модуль 1. Загальні засади освітніх технологій.

Змістовий модуль 2. Інноваційні технології організаційних форм навчально-виховного процесу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№	Курс - 5 Семестр – 9-10 Всього годин у семестрі - 108 Теми	Кількість годин ,з них						Примітка
		Л З	С З	П З	І К Р	С Р С	Форма контро лю	
	Модуль 1. Загальні засади освітніх технологій.	12	6			42	Т	
1	Науково-методологічні засади освітніх технологій.	2	2			6	У	
2	Технологія розвивального навчання.	2				6	У	
3	Технологія, методика модульного навчання	2	2			6	К	
4.	Технологія проектного навчання.	2				6		
5	Технологія групового навчання.	2						
6	Основні аспекти зарубіжних технологій	2	2			6	У	

	виховання.							
7	Технології розвитку творчої особистості.	2				6	ПК	
	Модуль 2. Інноваційні технології організаційних форм навчально-виховного процесу.	10	6			30	К	
8	Види інтенсивних технологій організаційних форм.	2	2			6	У	
9	Технологія організації групової виховної діяльності.	2	2			6	К	
10	Інтерактивне навчання як сукупність технологій.	2				6	КР	
11	Мозковий штурм (брейнстормінг).	2				6	У	
12	Технології рольових та ділових ігор.	2	2			6	Т	
	Всього 108 годин	24	12			72	Іспит.	

ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ:

Тема 1. Науково-методологічні засади освітніх технологій.

П л а н

1. Сутність, генеза, ознаки освітніх технологій.
2. Інноваційний підхід як передумова технологізації освіти.

Література: 1; 2; 8-9; 14-21; 24; 37-45; 54; 57.

Тема 2. Технологія розвивального навчання.

П л а н:

1. Типологія освітніх технологій.
2. Методика, технологія розвивального навчання.

Література: 4-7; 13; 23-25; 28-30

Тема 3. Технологія, методика кредитно - модульного навчання.

П л а н:

1. Загальна характеристика КМСОНП.

2. Організація модульного навчання.

Література: 5; 10-12; 22-24; 27-30; 47-50.

Тема 4. Технологія проектного навчання.

П л а н:

1. Сутність, умови реалізації навчально-виховних проектів..

2. Загальна характеристика основних типів проектів.

Література: 22-26; 31-35; 52-57.

Тема 5. Технологія групового учіння.

П л а н:

1. Специфіка і функції групового навчання.

2. Організація, методика групового навчання.

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 6. Основні аспекти зарубіжних технологій виховання.

П л а н:

1. Технологія вільного виховання М. Монтесорі.

2. Вальдорфська педагогіка.

Література: 2-5; 24; 26; 31-35; 46-53.

Тема 7. Технології розвитку творчої особистості.

П л а н:

1. Концептуальні основи управління навчально-творчою діяльністю.

2. Технологія управління творчою діяльністю студентів.

Література: 3-14; 28-35; 38-44; 50-56.

Тема 8. Види інтенсивних технологій організаційних форм.

П л а н:

1. Технологія, методика інтенсивних теоретичних форм навчання.

2. Організаційна технологія інтенсивних практичних форм.

Література: 5; 10-12; 22-24; 27-30; 47-50.

Тема 9. Технологія організації групової виховної діяльності.

П л а н:

1. Організація, методика колективних творчих справ.

2. Технологія ХЕТвоД.

Література: 2-5; 24; 26; 31-35; 46-53.

Тема 10. Інтерактивне навчання як сукупність технологій.

П л а н:

1. Психолого-педагогічні умови реалізації інтерактивного навчання.

2. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище.

Література: 2; 14; 26-35; 36-42.

Тема 11. Технологія, методика «Мозковий штурм» (брейнстормінг).

П л а н:

1. «Мозкова атака».

2. Мозковий штурм.

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 12. Технології рольових та ділових ігор.

П л а н:

1. Загальна технологія рольових та ділових ігор.

2. Методика рольових та ділових ігор.

Література: 8-24; 30-35; 51-58.

Плани семінарських (лабораторних, практичних) занять

Тема 1. Педагогічні технології як предмет науки і навчальна дисципліна.

П Л А Н

1. Роль та місце педагогічних технологій в освітянському менеджменті.

2. Генеза педагогічних технологій.

3. Типологія, інноваційний підхід до педагогічних технологій.

Література: 1; 2; 8-9; 14-21; 24; 37-45; 54; 57.

Тема 2. Класичні технології процесу навчання.

П Л А Н

1. Технологія пояснювально – ілюстративного та проблемного навчання.

2. Розвивальне навчання.

3. КМСОНП

Література: 1; 2; 8-9; 14-21; 24; 37-45; 54; 57.

Тема 3. Загальні засади технології зарубіжного виховання.

П Л А Н

1. Технологія М. Монтесорі.
2. Вальдорська педагогіка.
3. Технологія «Йена-план».

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 4. Технологія організування групової діяльності.

П Л А Н

1. Особливості і функції групової діяльності.
2. Підготовка до групової діяльності.
3. Методика організування роботи в групах.

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 5. Технологія, методика інтенсивних форм навчання.

П Л А Н

1. Технологія інноваційних теоретичних форм навчання.
2. Інноваційна технологія, методика семінарських занять.
3. Лабораторно-практичні інтенсивні форми навчання.

Література: 2; 14; 26-35; 36-42.

Тема 6. Технологія, методика рольових, ділових дидактичних ігор.

П Л А Н

1. Ділові дидактичні ігри.
2. Дидактичні тренінги.
3. Рольові ігри.

Література: 22-26; 31-35; 52-57.

-21; 24; 37-45; 54; 57.

Тема 7. Практично-лабораторні заняття.

П Л А Н

Тема 1:

1. Підготуйте 3-5 тестових запитань по вибраній темі заняття.

2. Розробіть 2 варіанти змістовних модулів з обраних дисциплін.
3. Охарактеризуйте краще, на Вашу думку, інноваційне заняття.

Література: 14; 29-35; 47-50.

Тема 2. Загальні засади технології зарубіжного виховання.

П Л А Н

1. Технологія М. Монтесорі.
2. Вальдорська педагогіка.
3. Технологія «Йена-план».

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 3. Технологія організування групової діяльності.

П Л А Н

1. Особливості і функції групової діяльності.
2. Підготовка до групової діяльності.
3. Методика організування роботи в групах.

Література: 26-35; 46-49; 53-56.

Тема 4. Технологія, методика інтенсивних форм навчання.

П Л А Н

1. Технологія інноваційних теоретичних форм навчання.
2. Інноваційна технологія, методика семінарських занять.
3. Лабораторно-практичні інтенсивні форми навчання.

Література: 2; 14; 26-35; 36-42.

Тема 5. Технологія, методика рольових, ділових дидактичних ігор.

П Л А Н

1. Ділові дидактичні ігри.
2. Дидактичні тренінги.
3. Рольові ігри.

Література: 22-26; 31-35; 52-57.

Практичне заняття № 1 Ігрові технології.

Питання до розгляду:

1. Дайте визначення поняттям «рольова гра», «ділова гра».
2. Які ставляться вимоги до проведення ігор?
3. Охарактеризуйте методи і засоби навчання, які використовуються під час здійснення кожного з етапів гри.
4. Які вимоги ставляться до поведінки викладача при проведенні рольових та ділових ігор?

Теоретичні питання

1. У чому полягає основна мета ігрових технологій навчання?
2. Чим обумовлена складність реалізації ігрових технологій навчання?
3. Проаналізуйте сучасний стан застосування ігрових технологій навчання у вищій школі.
4. Назвіть ігрові методи і форми навчання та методи з використанням гри у навчанні.
5. Наведіть приклади різних точок зору щодо класифікації даних методів.
6. Назвіть вимоги до застосування ігрових технологій навчання.

Практичні завдання

1. Розробіть 3 варіанти проблемних ситуацій для конкретно обраної теми.
2. Проаналізуйте навчальні заняття, які запам'яталися. Чому саме ці заняття, а не інші? Вам було цікаво? Ви брали активну участь на занятті? Пізнали щось незвичайне? Чогось досягли?
3. Складіть детальний план такого заняття з обраної теми. Зробіть аналіз діяльності викладача на занятті.

Тематика рефератів (контрольних) робіт

1. Педагогічна інноватика у вищій школі.
2. Історія виникнення педагогічних технологій навчання та виховання.
3. Застосування кейс-методу у вищій школі.
4. Методика застосування проблемного методу навчання у вищій школі.
5. Методика латерального мислення у вищій школі.

6. Технологія розвиваючого навчання.
7. Особливості коучинг-технології у вищій освіті.
8. Інноваційні технології виховання у вищій школі.
9. Ділова гра як метод проблемного навчання.
10. Рольові ігри у вищій школі.
11. Ситуативні методики навчання та їх застосування у вищій школі.
12. Інноваційні процеси у вищій школі.
13. Метод проектів у вищій школі.
14. Особливості застосування групової роботи у процесі навчання студентів у вищій школі.
15. Порівняльний аналіз індивідуальних, колективних та групових форм навчання у вищій школі.
16. Використання комп'ютерних та інформаційних технологій у вищій школі.
17. Вебінар як форма інформаційних технологій у вищій школі.
18. Викладач та його місце у процесі використання інноваційних технологій навчання у вищій школі.
19. Дистанційне навчання як виклик часу.
20. Сутність і особливості педагогічної технології у вищій школі.
21. Технології навчання у вищій школі: програмоване навчання.
22. Технологія модульного навчання у вищій школі.
23. Технологія проектного навчання у вищій школі.
24. Ігрові технології навчання у вищій школі.
25. Особисто - орієнтовані педагогічні технології у вищій школі.

Питання для самоконтролю

1. Освітні технології у системі психолого-педагогічної науки.
2. Сутність, генеза, ознаки педагогічних технологій.
3. Інноваційний підхід як передумова технологізації освіти.
4. Типологія педагогічних технологій.

30. Загальна характеристика КМСОНП.
31. Чи вплинула Болонська домовленість на впровадження у навчальний процес ВНЗ України кредитно-модульної системи?
32. У чому полягає сутність модульно-тьютерської систему навчання?
33. Охарактеризуйте вимоги та принципи організації навчально-виховного процесу за модульною технологією навчання.
34. Охарактеризуйте систему кредитно-модульного навчання в інституті.
35. Розкрийте поаспектне впровадження модульно-розвиваючого навчання.
36. -Дайте визначення понять «педагогічні методики» і «педагогічні технології». З'ясуйте спільні та відмінні ознаки.
37. Особливості і функції групової діяльності.
38. Підготовка до групової діяльності.
39. Методика організування роботи в групах.
40. Технологія інноваційних теоретичних форм навчання.
41. Інноваційна технологія, методика семінарських занять.
42. Лабораторно-практичні інтенсивні форми навчання.
43. Технологія ХЕТвод.
44. Дайте визначення поняттям «рольова гра», «ділова гра».
45. Які ставляться вимоги до проведення ігор?
46. Охарактеризуйте методи і засоби навчання, які використовуються під час здійснення кожного з етапів гри.
47. Які вимоги ставляться до поведінки викладача при проведенні рольових та ділових ігор?
48. Дайте визначення поняттям «рольова гра», «ділова гра».
49. Які ставляться вимоги до проведення ігор?

50. Охарактеризуйте методи і засоби навчання, які використовуються під час здійснення кожного з етапів дидактичної гри.
51. Які вимоги ставляться до поведінки викладача при проведенні рольових та ділових ігор?
52. У чому полягає основна мета ігрових технологій навчання?
53. Чим обумовлена складність реалізації ігрових технологій навчання?
54. Проаналізуйте сучасний стан застосування ігрових технологій навчання у вищій школі.
55. Назвіть ігрові методи і форми навчання та методи з використанням гри у навчанні.
56. Наведіть приклади різних точок зору щодо класифікації ігрових методів.
57. Назвіть вимоги до застосування ігрових технологій навчання.
58. Розробіть 3 варіанти ігрових ситуацій для конкретно обраної Вами теми.
59. Здійсніть аналіз педагогічної діяльності на занятті з організації розвиваючого навчання.
60. Поясніть процес формування вмінь визначення особливостей міні-модуля; навчального модуля; технологічного модуля; цільового модуля; процесуального модуля; результативного модуля; тестового модуля; графічного модуля.
61. У чому полягає основна мета технології проблемного навчання?
62. Чим обумовлена складність реалізації технології проблемного навчання?

63. Проаналізуйте сучасний стан застосування технології проблемного навчання у вищій школі.
64. Що таке проблемна ситуація?
65. Дайте характеристику методу проблемного навчання.
66. Організація, методика КТС.
67. Ділова гра «Фахівець».
68. Ділова гра «Міст».
69. Ділова гра «Повітряна куля».
70. Ділова гра «Рятівник».
71. Ділова гра «Конвертор».
72. Ділова гра «Внутрішній голос».
73. Ділова гра «Нарада».
74. Ділова гра «Слабка ланка».
75. Ділова гра «Цінний кадр».

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Алексюк А.І. Педагогіка вищої освіти України. - К., 2002.
2. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи: (навч. - метод. посібник).: Кондор, 2008, - 272 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості .- К.: 2003.
4. Бех І.Д. Рефлексивно-експліцитний метод у вихованні особистості //Педагогіка і психологія .- 2013.- № 3.
5. Болонський процес : тенденції, проблеми, перспективи / Уклад.:
6. В. П. Бех, Ю. Л. Маліновський. - К, 2004. - 221 с.
7. Бондар В.І. Дидактика .- К., 2005. – 396 с.
8. Варій М.Й. Психологія. – К., 2007.
9. Вітвіцька С. Основи педагогіки вищої школи. - К., 2003.

10. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Г. Кременя. — Тернопіль.: 2004. - 384 с.
11. Віват Академія! 20 років МАУП. - // За ред. Г.В. Щокіна, М.В. Головатого, В.Б. Захожая. – К.: “Видавничий дім “Персонал”, 2009. – 352 с.
12. Головатий М.Ф. Політична психологія .- К.: МАУП, 2006.
13. Гронлунд Н.Е. Оцінювання студентської успішності .- К.: 2005.
14. Євтух М.Б. Нові технології навчання. – К.: МАУП, 2003.
15. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології .- К., 2004.- 352 с.
16. Закон України "Про освіту" від 5.09.2017 р.
17. Закон України "Про вищу освіту" від 1.07.2014 р.
18. Законодавство України про освіту. – К.: МАУП, 2002.
19. Збірник нормативних актів України щодо організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. - К.: МАУП, 2003.
20. Збірник нормативних актів України щодо організації заочного навчання у вищих навчальних закладах України. – К.: МАУП, 2002.
21. Клименко В. Психологія творчості: Навч. посіб. – К.: 2006. - 480 с.
22. Кремінський В.Г. Методологічно і науково забезпечувати розвиток інноваційної освіти //Педагогіка і психологія .- 2013.- №2.
23. Методичні рекомендації щодо забезпечення навчального процесу: зб.док. /Уклад. Л.А. Якименко .- 3-тє вид. К.: 2010.- 132 с.
24. Найдьонов І.М. Навчально-методичний комплекс дисципліни “Основи психології та педагогіки” .- К., 2009.
25. Найдьонов І.М., Ігнатюк А.І. Методика викладання фінансово-економічних дисциплін .- 2-ге видання .- К., 2005.
26. Найдьонов І.М. Етика-естетика: дидактичний зміст: Навчальний посібник.- Кондор, 2011.- 550 с
27. Найдьонов І.М. Викладання фінансово-економічних дисциплін: методика, технологія, управління .- К.: 2014.- 730 с.

28. Преподаватель вуза: технология и организация деятельности: Учеб. Пособие / Под ред. С.Д. Резника.- М.: ИНФРА- 2010.
29. Психологія: Підручник / За ред. Ю.Л. Трофімова.- К., 2003.
30. Русинка І.І. Психологія. – К.: 2007.
31. Самаріна С. Нові технології навчання. – К., 2004.
32. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – К.: Кондор, 2011є – 628 с.
33. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи .- К., 2010.-456 с.
34. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб.-К.: Знання, 2006.- 365 с.
35. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навч. посіб. /М.М. Чепіль, Н.З. – К.: Академвидав, 2012 . – 224 с.

Додаткова:

36. Бех І.Д. Духовний розвиток особистості поступ у незвідане. //Педагогіка і психологія .- 2007, №1-2.
37. Бехтерев В.М. Основы учения о функциях мозга. – Санкт-Петербург 1905-1907. Вып. I-VII.
38. Євтух М.Б. Проблеми освіти. – К., 2003.
39. Карамушка Л.М. Психологія управління .- К.: 2003.
40. Коджаспирова Г.М. Педагогіка .- М.: 2010.
41. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті. – К., 2000.
42. Крайніков Є. В. Психологія розвитку. – К., 2004.
43. Максимова Н.Ю. Психологія адиктивної поведінки. – К., 2002.
44. Мельник Л.П. Психологія управління. - К., 2002.
45. Найдьонов І.М. Болонський процес: культурологічні парадигми. // Освіта і управління, 2004, №2.
46. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія .- К., 2003.
47. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління .- К., 2003.
48. Педагогічна майстерність .- К., 2002 .
49. Подласый И.П. Педагогіка.- М., 2000.
50. Психологія діяльності та навчальний менеджмент.- К., 2003.

- 51.Романець В.А. Психологія творчості. - К., 2001.
- 52.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии .- Спб: Питер, 2002.
- 53.Управление кафедрой. – М.: 2009.
- 54.Управление факультетом. – М.: 2008.
- 55.Щербань П.М. Прикладна педагогіка. - К.. 2002.
- 56.Щёкин Г.В. Основы кадрового менеджмента. – К.; МАУП, 2003.
- 57.Щокін Р.Г. Правове регулювання галузі освіти в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку //Наше право .- 2017.